ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΦΤΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ
ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Καθηγητού εν τω Β΄ Γυμνασίω των Ιωαννίνων

Και να οι Γύφτοι, στερνολείψανα...
μιας αρχοντιάς πόχει πεθάνει ……
……
Κι ήρθαν οι γύφτοι που ξεχνάνε…
κι ως και τη γλώσσα τους ξεχνάνε.
(Παλαμά , " Δωδεκάλογος
του Γύφτου ")

Μετά τα " Μπουκουραίικα", ήτοι την συνθηματικήν γλώσσαν των ραφτάδων των Τζουμέρκων της Ηπείρου, άτινα εδημοσίευσα εις τον προηγούμενον τόμον των " Ηπειρωτικών Χρονικών " δημοσιεύω κατωτέρω τα " Ρόμκα ", ήτοι την συνθηματικήν γλώσσαν των Γύφτων της Ηπείρου, των καθ' εαυτούς "ρόμων " ή "ρόμηδων " αποκαλουμένων.
Της συνθηματικής ταύτης γλώσσης ολιγίστας λέξεις, μόλις δύο δεκάδας, εδημοσίευσεν ο κ. Μαν. Τριανταφυλλίδης εξ αφορμής μελέτης του περί των Γύφτων της Ευρυτανίας των αυτοαποκαλούμενων " ντόρτηδων". Μετ΄ αυτόν ο κ. Κ. Φαλτάιτς έγραψεν ολίγα τινά σχετικώς με έθιμα των Γύφτων της Μακεδονίας κυρίως.
… Οι Γύφτοι της Ηπείρου ως ανωτέρω είπον ομιλούν μόνον την Ελληνικήν γλώσσαν , μερικοί δε κατοικούντες εις βλαχόφωνα χωρία ως λ.χ. τους Καλαρρύτες και την κουτσοβλάχικην και έχουν αφομοιωθή γλωσσικώς και θρησκευτικώς τελείως προς τους Έλληνας, εις τινάς δε κοινότητας του Ζαγορίου έλαβον μέρος και εις την διοίκησην των κοινοτικών. Εν τούτοις όμως αν τους εξετάσει κανείς κατά βάθος διακρίνει, ότι έχουν μίαν επιφυλακτικότητα και μίαν δυσπιστίαν προς τους μη γύφτους , τους οποίους εις την γλώσσαν των αποκαλούν "μπαλαμέ". Δια την καταγραφήν του κατοτέρω γλωσσαρίου ηναγκάσθην να έλθω εις συγχρωτισμόν με πολλούς εξ αυτών. Πάντοτε όμως απήντησα εκ μέρους τούτων δυσκολίας μεγίστας, διότι πάντες παρ' όσων εζήτησα πληροφορίας μου ηρνούντο τοιαύτας λέγοντες ότι δεν έχουν καμμίαν άλλην γλώσσαν εκτός της Ελληνικής, ότι είναι Έλληνες και ότι δεν έχουν καμμίαν σχέσιν με τους Τουρκόγυφτους…
.. Το κατωτέρω λεξιλόγιον κατήρτισα από Γύφτους των Ιωαννίνων. Καθώς πληροφορούμαι οι Γύφτοι του Ζαγορίου έχουν πλουσιώτερον τοιούτο. Εν παρενθέσεισημειώ δια της βραχυγραφίας Ατσ. τας λέξεις τας προελθούσας από την ατσιγγάνικην ή τουρκογύφτικην διάλεκτον των εν Ηπείρω Τουρκογύφτων, ας ηδυνήθην να μάθω από τον εκ Βοστίνης Τουρκόγυφτον Ράμο Αμπεντίν.

Τα ανωτέρω είναι αποσπάσματα από το κείμενο
που δημοσιεύθηκε στα "Ηπειρωτικα Χρονικά"
τεύχος Β' έτος 1929

ματάου ῥ.=μεθάω.

ματός, ὁ=ὁ μεθυσμένος (εἶμαι— =εἶμαι μεθυσμένος ἀτσ. ιξ ο ματὸ=εἶμαι μεθυσμένος).

μζιό, τὸ=τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

μολ', τὸ=τὸ κρασὶ (ἀτσ.) μολός, ὁ=πεθαμένος (ἀτσ.) εἶμαι — =πεθαίνω.

μπάκρο, τὸ=τὸ ἀρνὶ (ἀτσ.).

μπάκρα, ἡ=τὰ γίδια.

μπακρή, ἡ=ἡ γίδα.

μπαλαμὸς πληθ. μπαλαμὲ=ἄνθρωπος ἀνήρ, χριστιανὸς (ὁ μὴ γύφτος πρὸς διάκρισιν τοῦ ῥόμος).

μπαλαμίνα ἡ=ἡ γυναίκα (ἡ μὴ ῥόμσα).

μπαμπά, τὰ=τὰ μῆλα.

μπαρὸς ἐπιθ.=πλούσιος.

μπὰρ=ῥίχνω, πολεμῶ.

μπαρὸς ὁ=ὁ νοικοκύρης, ὁ ἀξιωματικός.

μπασαμπός, ὁ=ὁ βιολιντζῆς πληθ. μπασαμπὲ=οἱ βιολιντζῆδες, τὰ ὄργανα.

μπασαμπό, τὸ=τὸ νεέφι, τὸ βιολί, τὸ λαβοῦτο.

μπαρλιά, τὰ=τὰ φασόλια.

μπαστιλός, ὁ=ὁ χτικιασμένος μπαστιλιό' τὸ=τὸ χτικιό.

μουζὶ τὸ=τὸ στόμα.

μπέντο λέμπτο, τὸ=τὸ πετρέλαιον.

μπουτάου, ῥ.=χορταίνω.

μπούτιασα=χόρτασα.

μπουνιαλός, ἐπιθ.=μαῦρος.

μπουτάρ', τὸ=τὸ παράθυρον.

μπιάβ', τὸ=ὁ γάμος.

μδακός, ὁ=ἡ ἡμέρ (ἀτσ. dives).

μπούτ=πολός, πολύ.

μπέγκ=διάβολος.

νάσ, τὸ=ἡ φυγὴ κάνου — =φεύγω.

νατάου, ῥ.=φεύγω (ἀτσ. νατάβα).

ντάβᾶς, ὁ=ὁ δαργμός, τὸ ξύλο τὸν ἔκαμε — =τὸν ἔδειρε.

ντάης, ὁ=ὁ πατέρας.

ντιλιάζου, ῥ.=δίδω, πληρώνω, ἔχω, βλέπω (ἀτσ. ντάβα).

ντίλιασμα, τὸ=τὸ δόσιμον.

ντιλνός, ἐπιθ.=ὁ τρελλὸς (ἀτσ. ντιλνό).

ντιλνὴ=ἡ τρελλή.

ντιλνιά, ἡ=ἡ τρέλλα.

ντουντούμι, τὸ=τὸ κολοκύθι.

παστερνά, τὰ=τὰ ἐνδύματα.

παστερνό, τὸ=τὸ σακκάκι.

πανί, τὸ=τὸ νερό.

πατσαρέ, τὰ=τὰ τσαρούχια (ἀτσ. μπατσαρί).

πατσάρια, ἡ=τὸ ψέμα πληθ. πατσαρντέ).

πελός, ὁ=τὸ πέος.

πέλα, ἡ=τὸ ῥακί.

πεντὲ=τὰ πόδια (ἀτσ.).

πινιλιάζου, ῥ.=κουβεντιάζω, ξέρω, κοροϊδεύω.

πινελιάσματα, τὰ = τὰ κεράσματα, δηλ. τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα δίδουν οἱ χορεύοντες εἰς τοὺς ὀργονοπαίκτας γύφτους, καὶ κολλοῦν συνήθως εἰς τὸ μέτωπον αὐτῶν.

πινέλα τ'=ὁμίλησέ του.

πικλιάζου ῥ.=κτυπῶ.

πίκλιασμα, τὸ=τὸ κτύπημα.

πουζ, τὸ =τὸ χορτάρι.

ῥάτη, ἡ=ἡ νύχτα.

ῥάδας, ὁ=ὁ παπᾶς (ἀτσ. ῥαδάϊ).

ῥαδίνα, ἡ=ἡ παπαδιὰ (ἀτσ. ῥαδανή).

ῥαδόπλου, τὸ=τὸ παπαδόπουλο.
ῥαδουποῦλα, ἡ=ἡ παπαδοποῦλα.
ῥόμους, ὁ=γύφτος, πληθ. ῥόμ(οι) καὶ ῥόμ'δις.
ῥόμσα, ἡ=ἡ γύφτισσα.
ῥουμόπλου, τὸ=τὸ γυφτόπουλο.
ῥ'μουπούλα, ἡ=ἡ φυφτοποῦλα.
ῥόμκους=ὁ γύφτικος.
ῥόμκα, τὰ=τὰ γύφτικα, ἡ γλῶσσα τῶν γύφτων.
ῥ(ου)πάου, ῥ.=νυχτώνω (ἀτσ. ῥάτιλο).
ῥούπ'σι=νύχτωσε.
ῥούπ'μα, τὸ=ἡ νύχτα.
σάλ', τὸ=τὸ ἁλάτι (ἀτσ. λούτ).
σαχλεύου, ῥ = γελάω, κοροϊδεύω, ἀστεΐζομαι.
σὲ σαχλεύ'ν, ῥ.=σὲ γελοῦν.
σλαμάου, ῥ.=σιωπῶ.
σλάμα, ῥ.=σώπα.
σουβελάου, ῥ.=κοιμῶμαι (ἀτσ. σομπάμπα).
σουβέλα, ἡ=ὁ ὕπνος (ἀτσ. σοϊμπέ).
σουρφελές, ἐπιθ.=πτωχός, ἀνάξιος λόγου, οὐτιδανός.
σουφελίνα ἡ=πτωχή, δυσειδής.
σουρφελίτ'κους, ἐπιθ.=πτωχός, «ἔχουμι ἕνα γάμο σουρφελίτ'κουν».
σουρό, τὸ=τὸ χέρι.
σταλός, ὁ=τὸ χρῆμα.
σταλίζου, ῥ.=πληρώνω.
τράνια, τὰ=τὰ ῥοῦχα.
τιράχ', τὸ =τὸ παπούτσι (ἀτσ. τιραχνί).
τράκα, ἡ=ἡ ῥακὶ (ἀτσ. darká).
τσαβό, τὸ=τὸ παιδὶ (ἀτσ.).
τσαβί, τὸ=τὸ κορίτσι.
τσαβή, ἡ=ἡ κοπέλα (ἀτσ. τσάκ).
τσαβα'κ, τὸ=τὸ παιδάκι.
τσαβοῦλα, ἡ=ἡ κοπελοῦλα.
τσαμ', τὸ=τὸ ψωμί.
τσαμπλό, τὸ=τὸ ψωμὶ (ἀτσ.).
τσαρέλα, ἡ=ὁ θάνατος.
τσταλεύου, ῥ.=ἀποθνήσκω.
τσαμτρός, ὁ=ὁ γαμβρὸς (ἀτσ. τσαμουτρό).
τσαμτρή, ἡ=ἡ νύμφη.
τσαμτρίνα, ἡ=ἡ νύμφη.
τσιντός, ὁ=ὁ Τοῦρκος.
τσιντίνα, ἡ=ἡ Τούρκισσα.
τσιοκέλ' τὸ=τὸ σκυλί.
τσουρέλα, ἡ=τὸ κλέψιμο, κάνω--=κλέπτω.
τσόρους, ὁ=ὁ κλέπτης (ἀτσ. τσόρ).
τσουρελιάζου, ῥ.=κλέπτω (ἀτσ. τσοράβα).
τσούνους, ὁ=ὁ βλάχος.
τσούνα, ἡ=ἡ βλάχισσα.
τσουνόπ'λου, τὸ=τὸ βλαχόπουλο.
τσ'νουπούλα, ἡ=ἡ βλαχοπούλα.
τσουβή, ἡ = ἡ ψεῖρα, πλ. τσουβὲς (ἀτσ. τσούβ).
τσουρό, τὸ=τὸ μουλάρι.
φουτάου, ῥ.=ὁμιλῶ, βλέπω, ξέρω.
φρέντος, ἐπιθ.=ψυχρός.
φρέντο, τὸ=τὸ ψῦχος.
χάλα, ἡ=τὸ φαγητόν, κάνω=τρώγω.
χαλιάου, ῥ.=τρώγω.
χάλιασα=ἔφαγα.
χασπό, τὸ=τὰ φασόλια, πληθ. χασποί.
χλιαβίζου, ῥ.=ἀποπατῶ.
χλιφάου, ῥ.=ἀποπατῶ.
χλιάβ'σμα, τὸ=ἡ ἀποπάτησις.

Β'.

ΦΡΑΣΕΙΣ

— Πινιλιά'εις τὰ ῥόμκα;	— Ὁμιλεῖς τὰ γύφτικα;
— Τὰ πινιλιάζου.	— Τὰ ὁμιλῶ (τὰ ξέρω).
— Ταχιὰ οἱ μπασαμπὲ θὰ πάν'ν σ' ἕνα μπιάβ'.	— Αὔριον οἱ ὀργανοπαῖκται (γύφτοι) θὰ πάνε σ' ἕνα γάμο.
— Εἶνι λατσιὸ τὸ μπιάβ' ἢ σουρφελίτ'κου;	— Εἶναι καλὸς ὁ γάμος ἢ φτωχός;
— Εἶνι λατσιὸς καὶ μπαρός. Κὶ οὔ τσαμτρὸς κ' ἡ τσαμτρὴ κι' οὔ κιρβὸς ἔχ'ν σταλό.	— Εἶναι καλὸς καὶ πλούσιος. Κι' ὁ γαμβρὸς κι' ἡ νύφη κι' ὁ κουμπάρος ἔχουν χρήματα.
— Ποιὸς μπασαμπὲς θἄνε;	— Ποιὸς βιολιντζῆς θὰ εἶναι;
— Ὁ Κώστας οὔ μπασαμπὲς ἀπ' τ'ν Καλούτσα μὶ τ'ς μπασαμπέ τ'.	— Ὁ Κώστας ὁ βιολιντζῆς ἀπὸ τὴν Καλούτσα μὲ τὰ ὄργανά του.
— Πότι θὰ κάμουμι νά'σ γιὰ τοῦ μπιάβ'!	— Πότε θὰ φύγωμε γιὰ τὸν γάμο;
— Ἄμα ῥ'πήσ' θὰ κάμουμι νάσ' γιὰ τὸ κέρ'.	— Ἄμα θὰ νυχτώση θὰ φύγωμε γιὰ τὸ σπίτι.
— Ποιὸς θὰ ντελίσ' τὸν σταλὸ γιὰ τοὺ μπιάβ' κὶ πόσα θὰ μᾶς ντιλιάσ'ν;	— Ποιὸς θὰ πληρώση τὰ χρήματα γιὰ τὸν γάμο καὶ πόσα θὰ μᾶς πληρώσουν;
— Θὰ μᾶς ντιλιάσ' οὔ μπαρὸς δυὸ γκ(ου)δὰ χουρὶς τὰ πινιλιάσματα.	— Θὰ μᾶς πληρώση ὁ νοικοκύρης δυὸ ἑκατοστάρικα χωρὶς τὰ κεράσματα.
— Θἄχ' χάλα λατσιὸ στοῦ μπιάβ' ἢ θἄχ' χασπό;	— Θ' ἄχ' φαγητὸ καλὸ ἢ θ' ἄχ' φασόλια;
— Θἄχ' χάλα λατσιὸ γιατὶς ὁ μπαρὸς εἶναι λατσιός.	— Θ' ἄχ' καλὸ φαγητό, γιατὶ ὁ νοικοκύρης εἶναι πλούσιος
— Ποιὸς θὰ κρατάη τὰ πινελιάσματα γιὰ νὰ μὴ μᾶς τὰ κάμ'ν τσουρέλα;	— Ποιὸς θὰ κρατάη τὰ κεράσματα, γιὰ νὰ μὴ μᾶς τὰ κλέψουν;
— Δὲν κάν'ν τσουρέλα ἄβαγιὰ στοὺ μπιάβ'.	— Δὲν κλέβουν ἐκεῖ στὸ γάμο.
— Πᾶμι νὰ σουβελιάσουμι τώρα κὶ ταχιὰ τὰ πινιλιάζουμι πάλι.	— Πάμε νὰ κοιμηθοῦμε τώρα κι' αὔριο τὰ λέμε πάλι.

ἀβαγιά, ἐπιρ.=ἐκεῖ.
ἀδκί, τὸ=τὸ χέρι πληθ. τὰ ἀδκιά.
βαρό, τὸ=τὸ ἀλεύρι (ἀτσ.).
βάστ, τὸ=τὸ χέρι.
γιάκτου, τὸ =ἡ φωτιά.
γιάκ', τὰ=τὰ κάρβουνα.
γιακό, τὸ=τὸ μάτι γιακὰ (ἀστ. γιὰκ πλ. γιακέ).
γκαγκέρ', τὸ=ἡ ἐκκλησία (ἀτσιγ. καγκερὶν πλ. καγκερινιά).
γκαραλός, ὁ=ὁ φτωχὸς (ἀτσ. τσορολό).
γκαραλή, ἡ=ἡ φτωχὴ (ἀτσ. δεκάρα).
γκβό, τὸ=τὸ τζαμί, τὸ ἑκατοντάδραχμον.
γκ'νεύου=διακονεύω, ἐπαιτῶ (ἀτσ. μαγκάβα).
γκ'νό, τὸ=ἡ διακονιά, ἡ ἐπαιτεία, τὸ σακκοῦλι.
γκ'νιάρ'ς, ὁ=ὁ διακονιάρης, ὁ ἐπαίτης.
γκ'νιάρα, ἡ=ἡ διακονιάρα.
γκάτζω, ἡ=ἡ γυναῖκα.
γκίβ', τὸ=τὸ σιτάρι.
καλνό, τὸ=τὸ μῆλο πληθ. καλνέ.
κάλτου, τὸ=ἡ ζέστα (βλαχ.).
καμέλα, ἡ=ἡ συνουσία.
καμιλιάζου=συνουσιάζομαι.
κανιάζου=χύνω.
κάδ, τὸ=τὸ ξύλον (ἀτσ. καδτ).
καπλὶ τὸ=τὸ κρασί.
καστάνια, τὰ=τὰ κάστανα (ἀτσ.).
καχνός, ἢ καγνὸς ὁ = ὁ πετεινὸς (ἀτσ. μπαδνό).
καχνή, ἡ=ἡ κότα ἀττ.).
καχνόπ'λου τὸ=τὸ κοτόπουλο.
καχσκὸς=ὁ κωφὸς (ἀτσ. καδουκό).
κέρ, τὰ=τὸ σπίτι (ἀτσ.).
κέπρ', τὸ=τὸ γαϊδούρι (ἀτσ. χέρ).
κιμπλότα=τὸ πράσο ἢ τὰ πράσα.
κιρβὸς=ὁ κουμπάρος.
κιράλ', τὸ=τὸ κερί.
κορμηνό, τὸ=ὁ ἀραβόσιτος.
κουλέ, πατάτες.
κοράλ', τὸ=τὸ τυρὶ (ἀτσ. κιράλ).
κρούβ' τὸ=τὸ βόδι (ἀτσ. γκουρουμνί).
λάγια, ἡ=ὁ καφές.
λατσιὸς ἐπιθ. = καλός, ὄμορφος, λευκός, πλούσιος.
λούβου, ἡ=ἡ πόρνη (ἀτσ. λούμπι).
λουβνιάρ'ς, ὁ=ὁ πόρνος, ὁ γυναικοθήρας (ἀτσ. λούμπανο).
μακιό, τὸ=τὸ σφυρί.
μαντό, τὸ=τὸ ψωμὶ (ἀτσ.).
μιάδ, τὸ=τὸ κρέας.
μαδνό, τὸ=τὸ πέος (ἀτσ. μασουνί).
ματσέ, τὰ=τὰ ψάρια.